

HOOFDSTUK 1

INTERACTIE EN COMMUNICATIE: BEGRIPPEN EN CLASSIFICATIE

1. INLEIDING.....	3
2. INTERACTIE.....	3
2.1. WAT EN WIE?.....	4
2.2. DRAMATURGIE.....	5
2.3. FYSIEKE AFSTAND.....	5
2.4. BELEEFDE INATTENTIE.....	7
2.5. KENMERKEN VAN INTERACTIE.....	8
2.6. SOORTEN INTERACTIE.....	8
3. COMMUNICATIE.....	8
3.1. HET COMMUNICATIEPROCES.....	9
3.2. SOORTEN COMMUNICATIE.....	11
3.2.1. Intrapersoonlijke communicatie.....	11
3.2.2. Interpersoonlijke communicatie.....	11
3.2.3. Massacommunicatie.....	12
3.2.4. Eenzijdige communicatie.....	13
3.2.5. Meerzijdige communicatie.....	13
3.2.6. Verbale communicatie.....	13
3.2.7. Non-verbale communicatie.....	13
3.3. COMMUNICATIEPROBLEMEN.....	15
3.3.1. Ruis.....	15
3.3.2. Communicatiestops.....	17
4. DE AXIOMA'S VAN WATZLAWICK.....	18
4.1. AXIOMA 1.....	18
4.2. AXIOMA 2.....	19
4.3. AXIOMA 3.....	21
4.4. AXIOMA 4.....	22
4.5. AXIOMA 5.....	22
5. INDELING IN INTERACTIEVORMEN OP BASIS VAN DE BETROKKEN PARTIJEN.....	23

Dit hoofdstuk behandelt de onderwerpen die in de vakfiche voor 2022 vermeld staan onder:
Interactie en communicatie > 1 Begrippen en classificatie

HOOFDSTUK 2: INTRAPERSONLIJKE INTERACTIE

1. MOTIVATIONELE CONFLICTEN.....	3
2. COGNITIEVE DISSONANTIE.....	6
3. ATTRIBUTIE.....	8
3.1. DE CAUSALE ATTRIBUTIETHEORIE.....	8
3.2. ATTRIBUTIEFOUTEN.....	11
3.2.1. De fundamentele attributiefout.....	11
3.2.2. Zelfhandicapping.....	11
3.2.3. Self-serving bias.....	12
3.2.4. Defensieve attributie.....	12
3.2.5. Stereotypering.....	13

Dit hoofdstuk behandelt de onderwerpen die in de vakfiche voor 2022 vermeld staan onder:
Interactie en communicatie > 2 Intrapersoonlijke interactie

HOOFDSTUK 3: INTERPERSOONLIJKE INTERACTIE

1. VORMEN VAN INTERPERSOONLIJKE INTERACTIE.....	3
1.1. RUIL.....	3
1.2. MACHTSUITOEFENING.....	4
1.3. SAMENWERKING.....	4
1.4. COMPETITIE.....	4
1.5. CONFLICT.....	5
1.6. CONFORMITEIT.....	6
2. ROLCONFLICTEN.....	6
2.1. BEGRIPPEN.....	6
2.2. INTERN EN EXTERN ROLCONFLICT.....	7
3. MODELLEN VOOR INTERPERSOONLIJKE INTERACTIE.....	7
3.1. ROOS VAN LEARY.....	7
3.2. DE AXENROOS.....	10

Dit hoofdstuk behandelt de onderwerpen die in de vakfiche voor 2022 vermeld staan onder:
Interactie en communicatie > 3 Interpersoonlijke interactie

HOOFDSTUK 4: MECHANISMEN DIE INTERACTIE EN COMMUNICATIE BEÏNVLOEDEN

1. ROLPATRONEN.....	3
2. CONFORMITEIT.....	4
3. DEVIANTIE.....	5
4. STEREOTYPEN EN VOOROORDELEN.....	6
5. FRUSTRATIE.....	10
6. ANGST.....	11
7. ETNOCENTRISME.....	13

Dit hoofdstuk behandelt de onderwerpen die in de vakfiche voor 2022 vermeld staan onder:
Interactie en communicatie > 4 Mechanismen die interactie en communicatie beïnvloeden

HOOFDSTUK 5: CONFLICTEN

1. OORZAAK EN AANLEIDING.....	3
2. SOORTEN CONFLICTEN.....	3
3. DE ESCALATIELADDER VAN GLASL.....	6
4. CONFLICTHANTERINGSSTIJLEN: HET MODEL VAN THOMAS EN KILMANN.....	12
5. AGRESSIE EN GEWELD.....	15
5.1. BEGRIPPEN.....	15
5.2. SOORTEN GEWELD.....	16
5.2.1. Fysiek geweld.....	16
5.2.2. Psychisch geweld.....	17
5.2.3. Structureel geweld.....	17
5.2.4. Cultureel geweld.....	18
6. EINDE VAN EEN CONFLICT.....	19
6.1. ZELF OPLOSSEN.....	19
6.2. BEMIDDELING.....	20
6.3. VONNIS.....	21
6.4. MINDER CONSTRUCTIEVE VORMEN OM EEN CONFLICT TE BEËINDIGEN.....	22

Dit hoofdstuk behandelt de onderwerpen die in de vakfiche voor 2022 vermeld staan onder:
Interactie en communicatie > 5 Conflicten

HOOFDSTUK 6: PERSOONLIJKHEID EN ZELFBEELD

1. BEGRIPPEN.....	4
1.1. PERSOONLIJKHEID.....	4
1.2. TEMPERAMENT.....	4
1.3. KARAKTER.....	5
1.4. CONSTITUTIE.....	7
1.5. IDENTITEIT.....	8
2. HET NATURE-NURTUREDEBAT.....	9
2.1. HET DEBAT.....	9
2.2. MANIEREN OM DE INVLOED VAN NATURE EN NURTURE TE ONDERZOEKEN.....	11
2.3. INTELLIGENTIE.....	12
3. PERSOONLIJKHEIDSTHEORIEËN.....	13
3.1. TREKKENTHEORIE: DE BIG FIVE.....	13
3.2. PSYCHOANALYSE VOLGENS FREUD.....	17
3.2.1. Drie bewustzijnsniveaus.....	17
3.2.2. Drie componenten van de persoonlijkheid: Es, Ich, Über-ich.....	18
3.2.3. Psychoseksuele ontwikkeling: 5 fasen.....	20
3.2.4. Afweermechanismen.....	22
3.2.5. Psychoanalytische therapie.....	25
3.2.6. Kritiek op de theorie van Freud.....	28
3.3. GEDRAGSPSYCHOLOGIE: KLASSIEKE CONDITIONERING.....	30
3.3.1. Experiment van Pavlov.....	30
3.3.2. Gedragstherapie: aversie therapie.....	33
3.4. GEDRAGSPSYCHOLOGIE: OPERANTE CONDITIONERING.....	34
3.4.1. Thorndike.....	34
3.4.2. Skinner.....	34
3.4.2.1. Bekrachtigers.....	35
3.4.2.2. Straffen.....	36
3.4.2.3. Uitdoving.....	38
3.5. SOCIALE LEERTHEORIE.....	39
3.5.1. Het Bobo doll-experiment.....	39
3.5.2. Verfijningen.....	40
3.5.3. Sociaal leren en de media.....	41
3.5.4. Therapie: fobieën overwinnen door imitatie.....	43
4. ZELFBEELD.....	45
4.1. ZELFKENNIS EN ZELFBEELD.....	45
4.2. ZELFKENNIS VERWERVEN.....	46
4.3. ACTUEEL EN IDEEAAL ZELFBEELD.....	49
4.4. DE AARD VAN HET ZELFBEELD.....	49
4.5. PROCESSEN DIE EEN INVLOED HEBBEN OP DE VERWERVING VAN ZELFKENNIS.....	51
5. PSYCHISCHE STOORNISSEN.....	53
5.1. BEGRIPPEN.....	53
5.2. DSM-5.....	53

Dit hoofdstuk behandelt de onderwerpen die in de vakfiche voor 2022 vermeld staan onder:
Denken over mens en samenleving > 1 Begrippen en classificatie
Denken over mens en samenleving > 2 Denken over persoonlijkheid

HOOFDSTUK 7: IDENTITEIT

1. KENMERKEN EN INDELING.....	3
1.1. KENMERKEN VAN IDENTITEIT.....	3
1.1.1. Meervoudig.....	3
1.1.2. Relatief.....	3
1.1.3. Dynamisch.....	6
1.2. VORMEN VAN IDENTITEIT.....	6
2. GENDERIDENTITEIT.....	6
2.1. BEGRIPPEN.....	6
2.2. ONTSTAAN VAN DE GENDERIDENTITEIT.....	9
2.2.1. Volgens de psychoanalyse.....	9
2.2.2. Volgens de sociale leertheorie.....	9
2.3. FACTOREN DIE HET VORMEN VAN EEN GENDERIDENTITEIT BEÏNVLOEDEN.....	10
2.3.1. Biologische factoren.....	10
2.3.2. Maatschappelijke factoren.....	13
3. GROEPSIDENTITEIT.....	14
3.1. BEGRIPPEN.....	14
3.1.1. Socialisatie.....	14
3.1.2. Socialiserende instantie.....	15
3.1.3. Conformisme.....	16
3.1.4. Deviant gedrag.....	16
3.1.5. Emancipatie.....	16
3.2. GROEPERINGEN EN GROEPEN.....	18
3.3. SOCIALISATIE.....	20
3.3.1. Primaire socialisatie.....	20
3.3.2. Secundaire socialisatie.....	22
3.3.3. Tertiaire socialisatie.....	23
3.4. INVLOED OP GROEPSIDENTITEIT.....	24
3.4.1. Globalisering.....	24
3.4.2. Individualisering.....	28
4. CULTURELE IDENTITEIT.....	32
4.1. BEGRIPPEN.....	32
4.2. ACCULTURATIEVORMEN.....	35
4.3. LICHAAM EN LICHAAMELIJKHEID VOLGENS TIJD EN CULTUUR.....	36
4.4. EVOLUTIE VAN DE CULTURELE IDENTITEIT.....	37
4.5. ASIELPROCEDURE IN BELGIË.....	39
4.5.1. Vluchteling.....	39
4.5.2. De procedure in België.....	40
4.5.3. Hervestiging.....	43

Dit hoofdstuk behandelt de onderwerpen die in de vakfiche voor 2022 vermeld staan onder:
Denken over mens en samenleving > 3 Denken over rollen in de samenleving: identiteit

HOOFDSTUK 8: CONFORMISME EN DEVIANT GEDRAG

1. OMGAAN MET BEÏNVLOEDING.....	3
1.1. SOCIALE FACILITATIE.....	3
1.2. SOCIAAL LANTERFANTEN.....	4
1.3. DE-INDIVIDUATIE.....	4
1.4. HELPEN.....	5
1.4.1. Prosociaal gedrag.....	5
1.4.2. Factoren die een rol spelen bij helpen.....	5
1.4.3. Factoren die een rol spelen bij niet helpen.....	7
1.4.4. Het beslissingsproces bij helpen.....	9
1.5. CONFORMISME.....	9
1.6. INSCHIKKELIJKHEID.....	10
1.7. GEHOORZAAMHEID.....	12
2. EXPERIMENTEN IN VERBAND MET PSYCHOSOCIALE BEÏNVLOEDING.....	12
2.1. HET LIJNEXPERIMENT VAN ASCH.....	12
2.2. HET EXPERIMENT VAN MILGRAM.....	14
2.3. HET EXPERIMENT VAN ZIMBARDO.....	17
2.4. OMSTANDEREFFECT.....	21
3. DEVIANTIE.....	23
3.1. HET BEGRIP DEVIANTIE.....	23
3.2. INDIVIDUELE VERKLARINGEN VOOR DEVIANT GEDRAG.....	24
3.2.1. Biologische verklaringen vroeger en nu.....	24
3.2.2. Psychologische verklaringen.....	26
3.3. SOCIOLOGISCHE VERKLARINGEN VOOR DEVIANT GEDRAG.....	27
3.3.1. De anomietheorie van Durkheim.....	27
3.3.2. De anomietheorie van Merton.....	29
3.3.3. De sociale bindingstheorie (of sociale controletheorie) van Hirschi.....	32
3.3.4. De labelingtheorie (of etiketteringstheorie) van Becker.....	33
4. GEVOLGEN VAN DEVIANT EN CONFORMISTISCH GEDRAG.....	34

Dit hoofdstuk behandelt de onderwerpen die in de vakfiche voor 2022 vermeld staan onder:
Denken over mens en samenleving > 4 Invloed van groepsidentiteit: conformisme en deviant gedrag

HOOFDSTUK 9: WAARDEN EN NORMEN

1. BEGRIPPEN.....	3
2. MORELE ONTWIKKELING.....	8
2.1. PIAGET.....	8
2.2. KOHLBERG.....	9
3. HET EFFECT VAN GEDEELDE EN VERSCHILLENDE WAARDEBELEVING.....	11
3.1. SOCIALE COHESIE.....	12
3.2. MAATSCHAPPELIJKE BREUKLIJNEN.....	15
4. SOCIALE VERANDERING EN VERSCHUIVING IN WAARDEHIËRARCHIEËN.....	16

Dit hoofdstuk behandelt de onderwerpen die in de vakfiche voor 2022 vermeld staan onder:
Denken over mens en samenleving > 5 Denken over de samenleving: waarden en normen

HOOFDSTUK 10: ORGANISATIES EN GROEPERINGS

1. GEZIN.....	3
1.1. DEFINITIE.....	3
1.2. HET GEZIN ALS INSTITUTIE.....	3
1.3. FUNCTIES VAN HET GEZIN.....	4
1.4. KENMERKEN EN INDELING VAN GEZINNEN.....	6
1.5. EVOLUTIE VAN GEZINSVORMEN DOORHEEN DE TIJD.....	8
1.6. VARIATIE IN GEZINSVORMEN VOLGENS DE CULTUUR.....	12
1.7. EFFECT VAN HET (NIET) BEHOREN TOT EEN GEZIN.....	13
1.7.1. Hechtingsgedrag.....	13
1.7.2. Scheidingsangst.....	16
1.7.3. Geen bodem syndroom.....	16
1.7.4. Mishandeling (en verwaarlozing).....	17
1.7.5. Verwenning.....	20
2. REFERENTIEGROEP.....	22
2.1. BEGRIPPEN.....	22
2.1.1. Referentiegroepen.....	22
2.1.2. Peers en peergroup.....	23
2.2. FUNCTIES VAN REFERENTIEGROEPEN.....	23
2.3. SOORTEN REFERENTIEGROEPEN.....	24
2.4. DE PEERGROUP ALS REFERENTIEGROEP.....	25
3. BEROEPSGROEP.....	27
3.1. FACTOREN DIE EEN STUDIE- EN BEROEPSKEUZE BEPALEN.....	27
3.1.1. Rationele factoren.....	27
3.1.2. Emotionele factoren.....	28
3.1.3. Persoonlijkheidskenmerken.....	28
3.2. BEROEPSORGANISATIES.....	28
3.3. WAARDERING.....	29
4. MIDDENVELD.....	33
4.1. VOORSTELLING EN INDELING.....	33
4.2. BEGRIPPEN.....	35
4.2.1. Verzuiling en ontzuiling.....	35
4.2.2. Pluralisme.....	36
4.3. INVLOED VAN HET MIDDENVELD OP DE DEMOCRATIE.....	41
5. ORGANISATIES IN EEN SNEL VERANDERENDE SAMENLEVING.....	43
5.1. GLOBALISERING EN NETWERKEN.....	43
5.2. HET NEOLIBERALISME.....	43
5.3. INVLOED VAN DE VERANDERENDE SAMENLEVING.....	45
5.3.1. Op gezinnen.....	45
5.3.2. Op referentiegroepen.....	46
5.3.3. Op beroepsgroepen.....	47
5.3.4. Op het middenveld.....	47
5.3.5. Op netwerken.....	48

Dit hoofdstuk behandelt de onderwerpen die in de vakfiche voor 2022 vermeld staan onder:
Organisatie en wisselwerking > 1 Begrippen en classificatie
Organisatie en wisselwerking > 2 Organisaties en groeperingen

HOOFDSTUK 11: SOCIALE STRATIFICATIE

1. BEGRIPPEN.....	3
2. VORMEN VAN SOCIALE STRATIFICATIE.....	6
2.1. KLASSENMAATSCHAPPIJ.....	7
2.2. STANDENMAATSCHAPPIJ.....	7
2.3. KASTENMAATSCHAPPIJ.....	8
3. VERKLARINGEN VOOR SOCIALE STRATIFICATIE.....	10
3.1. FACTOREN DIE SOCIALE STRATIFICATIE BEPALEN.....	10
3.2. VERKLARINGSMODELLEN VOOR SOCIALE STRATIFICATIE.....	13
3.2.1. Marx.....	13
3.2.2. Weber.....	14
3.2.3. Functionalisme volgens Davis en Moore.....	16
4. GEVOLGEN VAN SOCIALE STRATIFICATIE.....	18
4.1. SOCIALE MOBILITEIT.....	18
4.2. GELIJKE KANSEN EN ACTIEVE PARTICIPATIE.....	19
4.3. MAATSCHAPPELIJKE BREUKLIJNEN.....	27
4.3.1. Socio-economisch.....	27
4.3.2. Levensbeschouwelijk.....	32
4.3.3. Communautair.....	32
4.3.4. Kennis.....	32
4.3.5. Migratie.....	34
5. EVOLUTIE VAN DE SOCIALE STRATIFICATIE.....	36

Dit hoofdstuk behandelt de onderwerpen die in de vakfiche voor 2022 vermeld staan onder:
Organisatie en wisselwerking > 3 Verschillen tussen groeperingen: sociale stratificatie

HOOFDSTUK 12: MACHT

1. MACHT EN GEZAG.....	3
1.1. BEGRIPPEN.....	3
1.2. SOORTEN MACHT.....	4
1.2.1. Economische macht.....	4
1.2.2. Politieke macht.....	5
1.2.3. Technische macht (deskundigheidsmacht).....	5
1.2.4. Sociale macht.....	6
1.2.5. Culturele macht.....	6
1.3. SOORTEN GEZAG.....	6
1.3.1. Rationeel gezag.....	6
1.3.2. Traditioneel gezag.....	7
1.3.3. Charismatisch gezag.....	7
2. STRATEGIEËN OM MACHT OP TE BOUWEN.....	7
2.1. RUIL.....	7
2.2. VERWERVEN VAN MACHTSBRONNEN.....	7
2.3. VERGROTEN VAN DE AFHANKELIJKHEID VAN DE ANDERE PARTIJ.....	8
2.4. VERWERVEN VAN STEUN.....	8
2.5. CHAOS SCHEPPEN.....	8
3. STRATEGIEËN OM MACHT UIT TE OEFENEN.....	9
3.1. STRAFFEN EN BELONEN.....	9
3.2. BEPERKEN VAN DE ALTERNATIEVEN VAN DE ANDERE PARTIJ.....	9
3.3. AGENDA BEPALEN.....	10
3.4. VERDEEL EN HEERS.....	11

Dit hoofdstuk behandelt de onderwerpen die in de vakfiche voor 2022 vermeld staan onder:
Organisatie en wisselwerking > 4 Wisselwerking: macht

HOOFDSTUK 13: INDIVIDUEEL OF COLLECTIEF BELANG

1. BEGRIPPEN.....	3
1.1. INDIVIDUALISME.....	3
1.2. COLLECTIVISME.....	3
2. SPANNINGEN TUSSEN INDIVIDUALISME EN COLLECTIVISME.....	4
3. SOLIDARITEIT.....	5
4. CONCRETE VOORBEEDEN VAN SPANNINGEN.....	8
4.1. EVOLUTIE IN DE ZORG VOOR MENSEN MET EEN HANDICAP.....	8
4.2. EVOLUTIE IN DE ZORG VOOR MENSEN MET EEN PSYCHIATRISCH ZIEKTEBEELD...9	
4.3. EVOLUTIE IN DE ZORG VOOR OUDERE MENSEN.....	11

Dit hoofdstuk behandelt de onderwerpen die in de vakfiche voor 2022 vermeld staan onder:
Organisatie en wisselwerking > 5 Wisselwerking: individueel of collectief belang

HOOFDSTUK 14: EXPRESSIE

1. BEGRIPPEN.....	3
1.1. EMOTIE.....	3
1.2. STEMMING.....	4
1.3. STEMMINGSSTOORNIS.....	4
1.4. FYSIOLOGIE.....	8
2. DE ZES BASISEMOTIES VOLGENS EKMAN.....	8
3. HET EMOTIEMODEL VAN PLUTCHIK.....	10
4. DE FEEDBACK-HYPOTHESE.....	14
5. MENTALE EN FYSIOLOGISCHE PROCESSEN BIJ EMOTIES.....	14
5.1. FYSIOLOGISCHE PROCESSEN.....	14
5.2. MENTALE PROCESSEN.....	17
5.2.1. De James-Langetheorie (perifere theorie).....	17
5.2.2. De Cannon-Bardtheorie (centrale theorie).....	18
5.2.3. De twee-factorentheorie van Schachter en Singer (cognitieve theorie).....	18
5.2.4. Moderne cognitieve theorieën.....	20
6. EMOTIEREGULATIE.....	22
7. AANGEBOREN EN AANGELEERDE UITINGEN VAN EMOTIES.....	24
8. VOORBEELDEN VAN SOCIOCULTURELE VERSCHILLEN IN UITING VAN EMOTIES.....	26

Dit hoofdstuk behandelt de onderwerpen die in de vakfiche voor 2022 vermeld staan onder:

Expressie > 1 Begrippen en classificatie

Expressie > 2 Denken over emoties

HOOFDSTUK 15: ONDERZOEKSCOMPETENTIE

1. THEORETISCH KADER VAN WETENSCHAPPELIJK ONDERZOEK.....	3
1.1. DE WETENSCHAPPELIJKE METHODE.....	3
1.2. WETENSCHAPPELIJKE BEWIJSVOERING.....	5
1.3. SOORTEN VARIABELEN.....	7
1.4. SOORTEN ONDERZOEK.....	8
1.5. ONDERZOEKSTECHNIEKEN.....	14
1.6. BETROUWBAARHEID EN VALIDITEIT.....	20
1.7. CORRELATIE EN CAUSATIE.....	23
2. FASE 1 ORIËNTEREN.....	23
2.1. ONDERZOEKSONDERWERP.....	23
2.2. ONDERZOEKSVRAGEN.....	24
2.3. HYPOTHESE.....	26
2.4. METHODE EN TECHNIEKEN KIEZEN.....	27
3. FASE 2 VOORBEREIDEN.....	28
3.1. ALGEMEEN ONDERZOEKSPAN.....	28
3.2. INFORMATIEBRONNEN.....	30
4. FASE 3 UITVOEREN.....	36
4.1. GEGEVENS VERZAMELEN.....	36
4.2. METHODOLOGIE BESPREKEN.....	40
4.3. GEGEVENS VERWERKEN EN BESPREKEN.....	40
4.4. CONCLUSIES FORMULEREN.....	41
5. FASE 4 RAPPORTEREN EN REFLECTEREN.....	42
5.1. RAPPORTEREN.....	42
5.2. REFLECTEREN.....	46

Dit hoofdstuk is uitgewerkt aan de hand van het punt Onderzoekscompetentie in de vakfiche voor 2022 en de bijlage Onderzoekscompetentie.